

לתמצית פסק הדין

בית משפט השלום ירושלים

א 6065/04

בפני: כב' השופט משה סובל

תובע: **לבנטל יעקב**
ע"י ב"כ עו"ד אמיראס לאון

נגד

נתבע: **אבו יוסף דסוקי מוחמד**
ע"י ב"כ עו"ד ויניצקי אלעזר

פסק דין

1. ראשיתו של הליך זה בבקשה לביצוע שטר שהגיש התובע נגד הנתבע בלשכת ההוצאה לפועל בגין שיק של הנתבע שחולל. השיק הנו על סך של 15,646 ₪ וזמן פירעונו 3.8.03. השיק נמשך על יד הנתבע לפקודת עו"ד יצחק סלומון והוסב על ידי עו"ד סלומון לפקודת התובע. הנתבע ביטל את השיק לפני שהגיע מועד פירעונו, ולפיכך הוא לא כובד על ידי הבנק. הנתבע הגיש התנגדות לביצוע השיק, וזו התקבלה על ידי רשם בית המשפט. התובע הגיש ערעור על החלטת הרשם, אך במהלך הדיון בערעור הסכים לחזור בו ממנו. כתוצאה, הערעור נדחה והמחלוקת לגבי השיק עברה להידון כתביעה אזרחית.

2. הנתבע פנה אל עו"ד סלומון על מנת שייצגו בביצוע רישום ראשון של מקרקעין בכפר בית איכסא אותם רכש. בשלב מסוים עלו היחסים בין הנתבע לבין עו"ד סלומון על שרטון. הנתבע הגיע למשרדו של עו"ד סלומון ביום 3.8.03 על מנת לקבל את מסמכי התיק. אל הנתבע נלווה עורך דינו בהליך דן, שאת שירותיו שכר הנתבע חלף שירותיו של עו"ד סלומון. עו"ד סלומון התנה את מסירת מסמכי התיק בסילוק חוב שכר-הטרחה של הנתבע אליו. הנתבע, שלא התכוון לשלם את יתרת החוב אותה דרש עו"ד סלומון, החליט למסור לעו"ד סלומון שיק בלתי-סחיר בגובה הסכום הנדרש, ומיד לאחר מכן למנוע את פירעונו על ידי הבנק. הנתבע מסר לעו"ד סלומון שיק שמולא על ידי בא-כוחו וסחירותו הוגבלה באמצעות רישום המילים "למוטב בלבד". עו"ד סלומון סירב לקבל שיק זה והחזירו לנתבע. הנתבע הוציא מאמתחתו שיק אחר – הוא השיק נשוא התביעה דן – שלא כלל את התוספת "למוטב בלבד" אך נמחקה בו (מבעוד מועד) המילה "לפקודת" בעברית ובאנגלית. ב"כ הנתבע מילא גם את פרטיו של שיק זה, בלא ששם לב למחיקה, והשיק נמסר לעו"ד סלומון כשהוא חתום על ידי הנתבע. בתמורה מסר עו"ד סלומון לנתבע את מסמכי התיק. עו"ד סלומון הסב את השיק לתובע, אך עד שהלה הספיק לגבות את השיק בבנק נתקבלה לגביו הודעת ביטול מטעם הנתבע, שאף מיהר לרוקן את החשבון עליו משך את השיק. כתוצאה מכך השיק חולל.

3. הצדדים חלוקים ביניהם בשני נושאים. ראשית, האם מחיקת המילה "לפקודת" פגעה בסחירות של השיק בהיבט הפורמלי ("עבירות") ובהיבט המהותי ("טהירות"). התובע משיב על שתי השאלות בשלילה, ואילו תשובתו של הנתבע לשתייהן הנה חיובית. שנית, האם התובע נחשב לאוחז כשורה בשיק, ואם לא – מה הנפקות המעשית שיש לכך. התובע טוען כי הנו אוחז כשורה, מאחר שהסבת השיק אליו נועדה לפירעון (חלקי) של הלוואה אותה נתן לעו"ד סלומון (שבנוסף שימש עורך-דינו של התובע). לפיכך, טוען התובע, אין הוא קשור למחלוקת הנטושה בין הנתבע לבין עו"ד סלומון אלא זכותו לדרוש מהנתבע את פירעון השיק גם אם עומדת לנתבע טענת הגנה כלפי עו"ד סלומון. לעומתו טוען הנתבע כי התובע איננו אוחז כשורה משום שקיבל לידי שיק שאיננו תקין על פי מראהו. לפיכך זכאי הנתבע, לטענתו, להתגונן נגד התביעה בטענה בדבר כשלונה המוחלט של התמורה אותה היה על עו"ד סלומון ליתן לו בעד השיק.

4. על יסוד העדויות של התובע והנתבע (שהנם שני העדים היחידים בהליך דנן) בצירוף המסמכים שהוגשו, הגעתי למסקנה כי הדין עם הנתבע בשאלת האחיזה כשורה וכשלון התמורה. ממילא יש לדחות את התביעה בלא צורך להיזקק לבירור המחלוקת בסוגיית הסחרות של השיק כתוצאה ממחיקת המילה "לפקודת".

5. הנתבע צירף לתצהיר עדותו הראשית את הסכם שכר הטרחה בינו לבין עו"ד סלומון. בהסכם התחייב עו"ד סלומון לבצע עבור הנתבע רישום ראשון של המקרקעין תמורת שכר טרחה בסך של 5,000 דולר. הנתבע העיד בתצהירו כי עו"ד סלומון לא ביצע את הרישום למרות שקיבל ממנו את כל השכר המוסכם להוציא הסכום הנקוב בשיק נשוא ההליך הנוכחי. אמנם עו"ד סלומון הגיש למפקחת על רישום המקרקעין בקשה לביצוע הרישום הראשון. אולם בקשה זו נדחתה על הסף על ידי המפקחת. בנוסף התברר לנתבע, לפי טענתו, כי עו"ד סלומון עשה יד אחת עם מי שמכר לנתבע את המקרקעין לשם סיכול הסכם המכירה, וכי הבקשה לרישום ראשון שהוגשה על ידי עו"ד סלומון בשם הנתבע הגיעה לידי המוכר. בניסיונות אלה לא ראה הנתבע את עצמו מחויב לשלם לעו"ד סלומון דבר בעת הגעתו למשרדו על מנת ליטול את מסמכיו, שהרי כבר באותה עת לא נתן לו עו"ד סלומון את התמורה שהנה ביצוע הרישום. אולם מאחר שעו"ד סלומון התנה את מסירת המסמכים בסילוק יתרת שכר הטרחה, נאלץ הנתבע לשלם יתרה זאת, אך עשה כן תחת מחאה שהתבטאה במסירת שיק ממנו נמחקה המילה "לפקודת" באופן המונע את סיחורו. טענתו של הנתבע הנה אפוא לכישלון תמורה מלא בעסקת היסוד, בכך שאולץ לשלם (תחת מחאה) את מלוא עלותו של שירות שכלל לא ניתן לו.

התובע בחר שלא להביא את עו"ד סלומון למתן עדות לשם הזמת טענת כשלון התמורה שהעלה הנתבע. כמו כן, לא נשאל הנתבע בהקשר זה בשתי החקירות הנגדיות שערך לו ב"כ התובע (במסגרת ההתנגדות לביצוע השטר ובמסגרת הדיון בתביעה לגופה). לפיכך יש לראות את טענת כשלון התמורה כמוכחת.

6. כידוע, טענה בדבר כשלון תמורה מלא או כשלון תמורה חלקי קצוב, משמשת טענת הגנה הן כנגד הנפרע על פי השטר והן כנגד כל אוחד בשטר שאיננו אוחד כשורה (י. זוסמן, דיני שטרות (מהדורה ששית, תשמ"ג) 278; ש. לרנר, דיני שטרות (תשנ"ט) 335; דנ"א 258/98 ויקטור נ' שלשבסקי, פ"ד נה (4) 193, 196). רק אוחד כשורה "הריהו אוחד השטר כשהוא נקי מכל פגם שבזכות קנינם של צדדים קודמים לו, וכן מכל טענות הגנה אישיות גרידא שהיו להם בינם לבין עצמם" (סעיף 37(2) לפקודת השטרות). מאחר שהנתבע הוכיח כי התמורה נכשלה כבר בשעה שנתן את השיק לעו"ד סלומון (ולפיכך אין בענייננו תחולה להלכת ע"א 333/61 גויסקי נ' מאיר, פ"ד טז 595), הרי לשם התגברות התובע על כשלון התמורה עליו להיות אוחד כשורה. לא זו בלבד שהתובע לא הוכיח את אחיזתו כשורה בשיק, אלא הוכיח כי התובע איננו אוחד כשורה. סעיף 28(א) רישא לפקודת השטרות מציב תנאי מקדמי לאחיזה כשורה: "אוחד כשורה הוא אוחד שנטל את השטר כשהוא שלם ותקין לפי מראהו". התובע נטל את השיק מעו"ד סלומון כשהוא אינו שלם ואינו תקין לפי מראהו, שהרי היו מחוקות עליו כבר אז המילים "לפקודת" ו"the order of". התובע העיד כי מחיקות אלה עמדו לנגד עיניו כבר בשעה שקיבל את השיק לידי (עמ' 1 שו' 15). ממילא אין חשיבות לעובדה שב"כ הנתבע לא הבחין בעת מילוי השיק באותן מחיקות. אמנם התובע הוסיף (שם) כי לא ייחס כל חשיבות לאותן מחיקות, בידועו כי רק הוספת המילים "בלבד" או "למוטב בלבד" או "לא סחיר" מסוגלת למנוע את סיחור השיק. דא עקא, שלצורך עצם האחיזה כשורה אין נפקא מינה למשמעות המשפטית של המחיקה המופיעה על גבי השטר. המחיקה כשלעצמה, גם אם אין לה נפקות במישור הסחרות של השטר, פוגמת במראה התקין והשלם שלו, ולפיכך שוללת טענה של אחיזה כשורה. עמד על כך ד"ר זוסמן בספרו הנ"ל (עמ' 267):

"אימתי אומרים על מסמך שאינו תקין לפי מראהו? כל אימת שמראהו עלול לעורר בליבו של סוחר חשד שמשהו אינו כשורה. למשל, שטר המגלה מחיקה, אינו תקין לפי מראהו. המחיקה יכול שתבטל את השטר כאמור בסעיף 64 לפקודה, ויכול שאינה מבטלת אותו על שום שנעשתה על-ידי כותב השטר בעצמו או בהסכמתו. אבל על פניו, המסמך אינו תקין ומי שנטל אותו, על אחריותו הוא נטל אותו".

ראו בדומה בספרו הנ"ל של פרופ' לרנר, עמ' 266-267.

התובע נטל את השיק בלי לדעת ובלי לברר מי ביצע את המחיקות שעליו. בנוסף, התובע נטל את השיק תוך נטילת סיכון שיחולט כי איננו עביר, כפי שנפסק בפרשות דומות בהן נמחקו משיקים המילים "לפקודת"

בעברית ובאנגלית אף בלא הוספת המילים "בלבד" או "למוטב בלבד" (ת.א. חיפה 1475/95 בנק לאומי לישראל בע"מ נ' לוי; ת.א. ירושלים 5101/01 בנק מרכנתיל דיסקונט בע"מ נ' דהן). פשיטא שאם תיושם במקרה דנן מסקנת פסקי הדין הללו – ואין להוציא מכלל אפשרות שזו הייתה ההכרעה במקרה זה אילו אותה הכרעה הייתה חיונית בו לתוצאה – כי אז אין לתובע כל מעמד בשיק, אף לא של אוחז "סתם". אולם גם בלעדי הקביעה של אותם פסקי דין בשאלת העבירות, העובדה שהתובע נכון היה ליטול לידי, בתורת נסב, שיק הנושא מחיקות המזמינות התדיינות בשאלת היתכנות הסבתו, מספקת כשלעצמה כדי לראותו כמי שלא "נטל את השטר כשהוא שלם ותקין לפי מראהו", וכפועל יוצא כמי שאינו אוחז כשורה המסוגל להתגבר על טענת כשלון התמורה המלא אותה הוכיח המושך (הנתבע) כלפי הנפרע (עו"ד סלומון).

7. לפיכך החלטתי לדחות את התביעה. יחד עם זאת, מאחר שהנתבע מסר שיק בכוונה תחילה שלא לפורעו ותוך הסתרה בלתי-ראויה של המחיקות אותן ביצע עליו מראש, החלטתי להימנע מפסיקת הוצאות לטובתו.

ניתן היום כ' בחשוון תשס"ח (01/11/2007) בהעדר הצדדים.

תמצית פסק הדין:
- שטרות - אוחז כשורה - שלילת הזכות

בית המשפט דחה בקשה לביצוע שטר בגין שיק של הנתבע, שנמשך לפקודת עורך דינו והוסב על ידי עורך הדין לתובע, אך הנתבע ביטל את השיק לפני שהגיע מועד פירעונו, בקבעו כי התובע אינו אוחז כשורה, מאחר והמילה "לפקודת" בעברית ובאנגלית היתה מחוקה.

נקבע כי השיק ניתן לעורך הדין למרות שעורך הדין לא ביצע את המוטל עליו, דהיינו - כשלה התמורה, והשיק נמסר אך ורק היות ועו"ד התנה את מסירת מסמכי התיק בסילוק חוב שכר-הטרחה של הנתבע אליו. נקבע כי הנתבע, שלא התכוון לשלם את יתרת החוב אותה דרש עו"ד, החליט למסור לעו"ד סלומון שיק לא סחיר, ומיד לאחר מכן למנוע את פירעונו על ידי הבנק. כמו-כן, הנתבע מחק בשיק את המילה "לפקודת" בעברית ובאנגלית. נקבע כי הדין עם הנתבע בשאלת האחיזה כשורה וכשלון התמורה. נקבע כי היות ועורך הדין לא מילא את חלקו בהסכם שכר הטרחה אזי הנתבע לא ראה את עצמו מחויב לשלם לעו"ד דבר בעת הגעתו למשרדו על מנת ליטול את מסמכיו. נקבע כי מאחר שהנתבע הוכיח כי התמורה נכשלה כבר בשעה שנתן את השיק לעו"ד, הרי לשם התגברות התובע על כשלון התמורה עליו להיות אוחז כשורה. ואילו במקרה דנא, לא זו בלבד שהתובע לא הוכיח את אחיזתו כשורה בשיק, אלא הוכח כי התובע איננו אוחז כשורה. נקבע כי סעיף 28(א) רישא לפקודת השטרות מציב תנאי מקדמי לאחיזה כשורה: "אוחז כשורה הוא אוחז שנטל את השטר כשהוא שלם ותקין לפי מראהו". התובע נטל את השיק כשהוא אינו שלם ואינו תקין לפי מראהו, שהרי היו מחוקות עליו כבר אז המילים "לפקודת" ו"the order of". ולכן דין הבקשה להידחות.